

Årets vinner av Åse Gruda Skard Pris

Klar tale fra populær formidler

Svein Arthur Kallevik

psykolog og journalist. Han er påtroppende spesialrådgiver hos RVTS ØST – Regionalt Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmord, Region Øst

– Mediene har en viktig rolle når det gjelder å få psykologisk fagkunnskap ut til folk flest, sier professor Willy-Tore Mørch. Nylig fikk han årets Åse Gruda Skards Pris for popularisering av psykologisk kunnskap.



PRISVINNER: Willy-Tore Mørch er årets vinner av Åse Gruda Skards Pris for popularisering av psykologisk kunnskap. Foto: Arne Olav L. Hageberg

Utenfor høljer høstregnet ned i hovedstadens gater, men inne på Bibliotekbaren på Hotel Bristol i en lysebrun skinnssofa sitter en smilende og fornøyd professor. Omgitt av pene, gamle bøker i hyllene og akkompagnert av pianisten ved bardisken.

Når han leser bøker Åse Gruda Skard skrev for 50–60 år siden, så står mye av kunnskapen den dag i dag. Den eneste forskjellen er at nå er hennes råd bekreftet i forskningen

– Det er en stor ære å få denne prisen. Jeg tar det som en indikasjon på at fagfeltet synes jeg har formidlet psykologisk kunnskap på en god måte. Det er viktig for meg. Det var veldig hyggelig å få beskjeden via telefon av juryleder Magne Raundalen. Han spurte «Sitter du?». «Nei, jeg står», svarte

jeg. «Sett deg, jeg har en hyggelig beskjed til deg.» Heldigvis satte jeg meg, ellers ville jeg nok falt i gulvet, ler Mørch.

«Livet i familien»

Willy-Tore Mørch (63) er professor i barn og unges helse ved Universitetet i Tromsø. For folk flest er han kjent gjennom tusenvis av medieoppslag om psykologiske forhold hos barn og unge, og ikke minst fra tiden som spaltist i Aftenpostens A-magasin. Et sted hvor foreldre og andre kunne sende inn sine spørsmål, som professoren besvarte med sine konkrete råd. Spennvidden i tematikken i spalten «Livet i familien» var stor, noe man lett ser på de ulike titlene fra uke til uke. Fra «Skuffet over julegavene», «Vil ikke være hos pappa», «Kan barna være alene?» til «Barn som banner» og «Godt av å gråte».

– Spalten var en veldig viktig plattform for å få informert om viktige saker, nettopp rundt livet i familien og barneoppdragelse. Jeg ønsket å svare på spørsmålene fra leserne med psykologisk kunnskap som var forskningsbasert.

– *Du hadde en ganske annen stil enn din forgjenger i spalten, den danske pedagogen og familierapeuten Jesper Juul...*

– Han sa jo selv at hans svar var lite forskningsbaserte, og først og fremst erfaringskunnskap. Hans innfallsvinkel var å være familierapeut som nok var like interessert i foreldrenes ve og vel som i barnas. Han snakker om det kompetente barnet og mener i større grad enn meg at barnet må klare seg selv. Jeg mener at det er foreldrene som må tilrettelegge for barnet, sier Mørch.

– *Og så skrev du en gang om barn og søvnproblemer. Da ble det bråk!*

– Det var en mor som skrev til meg. Hun hadde et barn på 3–4 år som ikke sov om natten og hadde store alvorlige søvnproblemer. Mor var utslitt og far var utslitt. Hun spurte meg om råd for hva hun skulle gjøre. Jeg skrev om råd rundt tilrettelegging, forberedelse før legging og mot slutten en setning som det ble mye bråk om. Jeg skrev at hvis de andre rådene ikke virket, så kunne man i slike alvorlige tilfeller ta kontakt med en lege og få utskrevet sovemedisin til barnet. Dette hadde jeg rådført meg om med leger på universitetet, som bekreftet at leger på helsestasjoner av og til gjorde det i spesielle tilfeller. Dette ble det veldig reaksjoner på.

Men det var ikke bare leserne som la merke til «den nasjonale barneoppdrageren». Det gjorde også journalister i ulike redaksjoner og fagfolk innenfor feltet. Dermed ble det stadig flere mediehenvelser og forespørsler om foredrag.

– Nå holder jeg minst ett foredrag i uken. Jeg trives godt med det, selv om det blir mye reising. Selve reisingen er jeg ikke så glad i, men når man er fremme dit man skal, er det alltid hyggelig. Dette er en morsom jobb, og et liv med reising er et liv jeg har blitt vant til i en alder av 63 år. Jeg nærmer meg pensjonsalderen, men tenker at jeg skal nok opprettholde aktiviteten en stund til, smiler han.

Hvis man tror at han har med seg et finskrevet manus til foredragene, er det helt feil. Den drevne taleren har med seg et lite ark med maksimalt fem–seks stikkord.

«De utrolige årene»

Selv føler han at fagfeltet hans gradvis har fått en sterkere posisjon med årene.

– Det er ingen tvil om at den kliniske barnepsykologien har fått mindre prioritet enn psykiatri for voksne. Men det har vært en økning i statusen til psykisk helsevern for barn og unge de siste 10–15 årene. Dette tror jeg blant annet skyldes den store statlige satsingen på slutten av 1990-tallet rundt barn og unges oppvekstproblemer, som resulterte i innføringen av de tre store behandlingsprogrammene Multisystemisk terapi (MST), Parent Management Training (PMT) og «De utrolige årene» (DUÅ). Barn og unge med problematferd ble tatt på alvor. Tidligere ble de henvist til

barneverntjenesten og institusjoner, nå tilbød man en behandling i hjemmet – rettet mot foreldrene, og hvor lærerne har en viktig rolle.

Nettopp «De utrolige årene» er en viktig del av Willy-Tore Mørchs karriere. Alt fra innføringen til ledelsen av programmet. Programmet er den norske versjonen av Carolyn Webster-Strattons amerikanske intervensjonsprogram «The Incredible Years», med tiltak for forebygging og behandling av atferdsproblemer hos barn i alderen 3–8 år.

– En jeg kjenner i Helse- og omsorgsdepartementet, førte i pennen regjeringens folkehelsemelding. Han tok kontakt med meg og sa jeg måtte være overbærende med dem. I meldingen heter programmet de *uroelige* årene, og det er jo egentlig ikke så langt fra virkeligheten, ler Mørch.

Han er veldig glad for at det har blitt en veldig kvalitetsøkning i behandlingen av barn med atferdsproblemer.

– Jeg føler personlig at her får jeg gjort nytte for meg. Vi får gode tilbakemeldinger fra foreldrene, og resultater av forskningen på programmet viser at det virker over tid. 65 prosent av ungene som har deltatt, skårer innenfor normalområdet på våre parametere, og den samme prosentatsen møter ikke de diagnostiske kriteriene. Dette viser seg å holde over fem år, sier han.

Programmet brukes i en rekke vestlige land, og Mørch har selv vært med på å innføre det i Russland.

Willy-Tore Mørch er ekte oslogutt, født og oppvokst i Groruddalen med arbeiderforeldre og en familie uten akademisk utdanning.

– Jeg tror kanskje min bakgrunn har hatt en betydning for språkbruken min som psykolog. Jeg har aldri vært spesielt opptatt av å bruke et akademisk språk, sier han.



GRO-SAKEN: I 1974 rullet Dagbladet opp det de mente var en stor skandalesak knyttet til atferdsterapeutisk behandling og overgrep mot psykisk utviklingshemmede. Det hele tok utgangspunkt i en artikkel skrevet av studenten Willy-Tore Mørch. «Du kan si jeg fikk et nyansert forhold til journalister tidlig,» sier han i dag. Foto: Arne Olav L. Hageberg

Gro-saken og mediekjøret

Året er 1974. Dagbladets journalister Arne Skouen (dessuten kjent filmregissør og forfatter) og Gerd Benneche ruller opp det avisen mener er en stor skandalesak knyttet til atferdsterapeutisk behandling og overgrep mot psykisk utviklingshemmede. Den systematiske bruken av tvangstiltak ble beskrevet som tortur. Det hele tok utgangspunkt i en artikkel i bladet Nordisk psykologi skrevet av studenten Willy-Tore Mørch og universitetslektor i psykologi Arne Brekstad. De skrev om behandlingsregimet for den autistiske jenta «Gro». I lagmannsretten ble Mørch senere frikjent for umenneskelig behandling av «Gro», etter først å ha blitt dømt.

– Det var en svær mediesak med mye ubehag. I månedsvis hadde jeg fjeset mitt på trykk daglig i Dagbladet. Men mediene delte seg i to i omtalen av saken. På den ene siden var Dagbladet og Arbeiderbladet, som var unyansert og gikk til angrep. På den andre siden var VG og Aftenposten, som var langt mer nyansert, noe som var til min fordel. I denne tiden fikk jeg et godt forholdt til flere journalister i VG og Aftenposten, men også noen i Dagbladet som reagerte på Skouen og Benneche. Så du kan si jeg fikk et nyansert forhold til journalister tidlig, sier han.

– *Møtte du selv Arne Skouen?*

– Ja, det gjorde jeg, men ikke til debatt. Han hadde en datter på Emma Hjorts hjem, hvor jeg var psykologen som hadde det pedagogisk psykologiske ansvaret for datteren. Det var ingen problemer med å møte Skouen i rollen som far i etterkant av Gro-saken, sier Mørch.

Støtte og vennskap

Arne Skouens sterke angrep på atferdsterapien kom i kjølvannet av en stram positivisme debatt, hvor atferdsterapien ble bildet av positivismen på sitt verste.

– *Når vi snakker om Gro-saken i dag, setter det i gang sterke følelser hos deg?*

– Nei, det gjør ikke det. Jeg har blitt minnet om saken mange ganger og er nok desensitivisert. Jeg har nok fått et mer historisk perspektiv på saken i dag.

– *Men man kunne jo tenke seg at nettopp et slikt møte med mediene, kunne gjort at du hadde skydd journalister for all fremtid?!*

– Det ga meg heller en dytt i ryggen til å komme meg fremover. Jeg måtte ta meg sammen og bli ferdig med studiene. Hadde det ikke vært for den saken, hadde jeg kanskje endt opp som en skolepsykolog i Rindalen. Ikke noe galt med det, smiler han.

Mørch er svært glad for all den støtten han fikk. Ikke minst fra sin forsvarer, høyesterettsadvokat Olav Hestenes, psykologiprofessor Per Saugstad og rektoren på Emma Hjort skole, Helge Morset. Og ikke minst var familien hans en viktig støttespiller.

Hestenes ble en god, personlig venn og støttet ham veldig når han vurderte å flytte til Tromsø, mens kona Lisbeth var mer tvilende. Da de fikk sønnen, kom Hestenes med en stor bukett blomster med et kort med følgende hilsen: «Olav er også et pent navn.» Og sønnen, som nå er 33 år og jurist, heter nettopp Kristian Olav.

– I ettertid tenker jeg at jeg gjerne skulle vært mer sammen med ham i oppveksten. Da han var tre måneder, dro jeg i Forsvaret i Nord-Norge og var der i ett år. Jeg har ikke god samvittighet for at jeg var mye borte på reiser. Skulle gjerne hatt mer tid til lek og samspill med ham, sier Mørch.

Imponert over Åse Gruda Skard

Åse Gruda Skard, som formidlingsprisen er oppkalt etter, husker han godt fra studietiden. Det som imponerer ham mest, er at når han leser bøker hun har skrevet for 50–60 år siden, så står mye av kunnskapen den dag i dag. Den eneste forskjellen er at nå er hennes råd bekreftet i forskningen.

– I ettertid er det imponerende å se hvor oppdatert hennes kunnskap var i det hun formidlet. Hun representerte en barnpsykologi som plasserte barnet som et selvstendig individ i familielivet og gjorde barnet til en viktig aktør i samfunnet og familien med egne rettigheter, sier han.

Når man leser dette intervjuet, går kanskje Willy-Tore Mørch rundt i den idylliske gamlebyen i Terracina, sør i Italia. Eller kanskje sitter han foran datamaskinen ved skrivebordet i stuen i leiligheten sin og skriver på sin nye bok som nettopp bygger på spalten i A-magasinet. Her, blant hus som ble bygget rundt Jesu fødsel og til 1500–1600-tallet, har han funnet sin egen fredelige plett. Og går han rundt huset og opp noen trapper, kan han se ut mot Middelhavet. Her kan den populære formidleren

få tid til å formidle mer, eller bare lene seg tilbake og lytte til jazz, blues, visesang eller kanskje litt klassisk musikk.